

SAMISK KIRKERÅDS HØRINGSSVAR TIL NOU 2016:28 HJERTESPRÅKET

1. Innledning

I NOU 2016: 18 har Samisk språkutvalg vurdert mange ulike forslag til løsninger og har lagt til grunn en bred tolkning av det mandatet utvalget har fått. Dette tror Samisk kirkeråd har vært riktig, fordi mandatets innhold spenner over flere fagfelt og er svært omfattende. Utvalget viser at de har forstått hvordan situasjonen for samiske språk er i det samiske samfunnet i dag, i de fire landene der samene bor. Det at utvalget har forankret rapporten i menneskerettighetene og i folkeretten er sentralt ut fra mandatet, og bidrar til å sikre en ivaretagelse av staten Norges forpliktelse overfor samene som urfolk i Norge. Samisk kirkeråd mener det er svært viktig å ivareta de konstitusjonelle betingelsene som er gjeldende i Norge, og at det er viktig å respektere det juridiske urfolksgrunnlaget slik dette er nedfelt i de internasjonale konvensjoner som staten Norge har ratifisert. Det gjelder særlig de konvensjonene som har en semikonstitusjonell status og har forrang i forhold til norsk lov.

Samisk kirkeråd mener forslagene i NOU 2016:18 "Hjertespråket" danner et godt grunnlag for å vedta lovendringer som fører til større måloppnåelse på de områder som er nedfelt i utvalgets mandat. Utvalgets mandat vektlegger det å skape rammer for og å finne gode løsninger. Mandatet gir også rom for å se på hvordan gjeldende ordninger kan tilpasses dagens organisering av offentlig sektor. Mandatet peker på hvordan statens myndigheter kan sikre funksjonelle og likeverdige offentlige tjenester på samisk, og finne frem til hvordan teknologiske løsninger kan styrke og forenkle bruken av de samiske språkene.

Samisk kirkeråd vil her gi sin vurdering av utvalgets forslag. I den sammenheng vises det til kap. 1.1.1. *Avgrensning av mandatet*;

Utvalget har ikke funnet å kunne behandle spørsmålet om kirkelige tjenester inngående. Utvalget vil imidlertid presisere at innspillet fra Samisk kirkeråd på vegne av den norske kirke er i tråd med utvalgets grunnsyn. (Merknad; Samisk kirkeråds innspill følger som vedlegg 2 i utvalgets utredning). Utvalget har funnet det riktig at det i stor grad blir opp til Den norske kirke å videreutvikle sitt arbeid med samiske språk i det samiske språkområdet. Utvalget anbefaler imidlertid at retten til bruk av samisk i Den norske kirke videreutvikles samsvar med innspillene fra samisk kirkeråd og utvalgets øvrige forslag. (NOU 2016:18 side 15).

Den norske kirke er et offentlig organ, som er innrettet i henhold til de samme folkerettslige bestemmelser som staten Norges myndigheter har. Dette innebærer forpliktelse til å skape rammer, finne gode løsninger og gode organiseringsformer som skaper likeverdighet mellom samer og ikke-samer i den tjenesteytinga som Den norske kirke har ansvar for. Av den grunn er *Hjertespråket* svært relevant også for Den norske kirke og nedslagsfeltet er det samme.

Samisk kirkeråd støtter med dette opp under helheten i forslagene fra utvalget. I tillegg knyttes det merknader til de av utvalgets forslag som har relevans for kirken, da tiltaksutformingen og de ordninger som foreslås i utredningen også berører kirkens arbeid fordi nedslagsfeltet er det samme. Samisk kirkeråd har i tillegg funnet å rette noen kritiske merknader til noe forhold og faktorer som utvalget ikke har funnet det formålstjenelig vektlegge. Samisk kirkeråd mener at utvalget i større grad skulle ha vektlagt å fremme ordninger som bidrar til å bevare og styrke det som fungerer godt. Det eksisterende samarbeidet mellom de av statens myndigheters formelle institusjoner og de øvrige offentlige og private ikke-formelle og uformelle institusjoner, kan i mye større grad fokuseres på, og

sikres av faglige grunner. Som eksempel kan nevnes det lovpålagte samarbeidet mellom barnehage/ skole og menighetenes tjenesteyting. Dette gjelder særlig samarbeid mellom barnehage / skole og samisk trosopplæring / samisk ungdomsarbeid. Utvalget har ikke nevnt det at barnehager og skoler er pålagt å samarbeide med hjemmene og lokalsamfunnet på mange områder, og også dette. Barn og unge som har flere samiskspråklige arenaer i oppveksten, vil i større grad kunne erobre eller tilegne seg samiske språk. Dette er godt faglig dokumentert. Slike faktorer kan rent faglig sies å være avgjørende for at samisk språk skal være levende også i fremtiden.

Samisk kirkeråds kommentarer til aktuelle kapitler og forslag til lovendringer:

Kommentar til kap 3. Utvalgets grunnsyn.

Det heter avslutningsvis i kap. 3 på side 48: "For å sikre et helhetlig og forutsigbart språkarbeid, er det en forutsetning at aktører og effektive tiltak etableres som permanente og varige ordninger".

Samisk kirkeråds vurdering:

1.

Fra fornorskning til identitetsbygging: Staten og kirken har hatt et felles ansvar for fornorskningen av samene i Norge, og for den fornorskningspolitikken som lå til grunn for dette. Dette forhold er godt beskrevet i dette kapitlet uten at dette forhold trekkes med videre i utredningen. Samisk kirkeråd registrerer at utvalget i sin avgrensning har besluttet at kirkens tjenesteyting ikke behandles i utredningen. Samisk kirkeråd stiller likevel spørsmål ved at utvalget har valgt å utelate beskrivelser av kirkens rolle i det samiske samfunnet, og de konsekvenser det har hatt og har i dag at kirken hadde en så sentral rolle i fornorskingsarbeidet. Samisk kirkeråd vil her peke på det forhold at Den norske kirke har helt frem til 01.01.2017 har vært en statskirke og til tross for de formelle endringer som ble gjort i den forbindelse, er kirken forankret i grunnlovens bestemmelser om Den norske kirke, som en folkekirke i Norge.

2.

Ansvar for samiske språk/ Barnehage og skole/ Tjenestetilbud på samiske språk . Utredningen inneholder som nevnt ikke vurdering av den betydningen som samarbeid mellom barnehage / skole og hjem har, for samiske barns samiskspråklige utvikling. Ei heller nevnes samarbeidet eller samhandlingen mellom barnehage / skole og menighetenes trosopplæring. Stortinget vedtok i 2004, igangsetting av gjennomføring av Trosopplæringsreformen i Den norske kirke. Av den grunn bevilger årlig penger til Den norske kirkes trosopplæring. Med denne reformen ble det formelle ansvaret for trosopplæring overført fra skolene til menighetene. Menighetens trosopplæring omfatter alle dømte i Den norske kirke, og trosopplæringen i menighetene kan derfor betegnes som en "ikke-formell" offentlig opplæringsarena. Samisk barn har i henhold til Den norske kirkes bestemmelser rett til trosopplæring og materiell på samisk, og de menigheter som gir samisk trosopplæring er offentlige ikke-formelle samiskspråklige arenaer. Trosopplæring er ikke obligatorisk slik grunnskolen opplæring er. I grunnskolen har barn opplæringsplikt og rett til å gå på en skole. Videregående skole er heller ikke obligatorisk, men er et tilbud til alle som har fullført grunnskolen. Trosopplæring i menigheten er et tilbud til alle dømte i Den norske kirke, og er også finansiert av offentlige midler.

Det er forskningsmessig belegg for å hevde at samiske barn som opplever å få opplæring på samisk på flere av sine opplæringsarenaer, i større grad enn andre vil tilegne seg samisk språk, på et funksjonelt nivå. (Øzerk, K. 1992a og 1992b). Med det menes at de blir funksjonelt tospråklige og kan produsere muntlig samisk språk på en kulturfortrolig måte. Barn som kan produsere spontane ytringer på samisk, i både formelle og uformelle sammenhenger, kan sies å være samiskdominert tospråklig. Dette vil kunne sies å være et mål for all opplæring på samisk. Barn som behersker et eller flere samiske språk i muntlig spontan tale, vil også ha et godt grunnlag for lære samisk skriftspråk. De vil lære å lese, skrive og regne, på samisk. Disse ferdigheter kan omtales som skolebaserte språkferdigheter. Det er dette alle barn lærer på skolen. Samiske barn lever i en sårbar situasjon, om de må ha skolebasert opplæring på et språk de ikke behersker muntlig. Barn er prediponert for språk og tilegner seg de språk som de kommuniserer på i sine nære relasjoner. Sårbarhet er knyttet til hvilket språk de får opplæring på, og hvilke språk de har mulighet til å bruke i opplærings situasjoner. Det å møte det språket de har tilegnet seg og bruker til daglig, i barnehage, skole og på flere samfunnsarenaer vil være en stor fordel for den videre språkutvikling. Noen samiske barn har ikke hatt mulighet til å tilegne seg samisk språk i hjemmet eller i familien. De kan likevel velger samisk i barnehage, skole og trosopplæring. Dette skaper pedagogiske utfordringer, som Samisk språkvalg har belyst på en god måte, ved å peke på at noen samiske barn må "lære" samisk i barnehage og skole. Dette gir noen tospråklighetspedagogiske utfordringer som utvalget ikke har belyst ut over å si at det må velges "sterke modeller". Dette støttes av Samisk kirkeråd, og vil også gjelde for trosopplæring i menighetene. Dette forutsetter at det er tilstrekkelig med samiskspråklige lærere tilgjengelig.

Samisk kirkeråd vil her peke på at disse faglige utfordringene kunne utvalget har valgt å belyse i mye sterkere grad. Det er ikke sterkt nok begrunnet i utredningen hvorfor sterke modeller er viktige. Denne problematikken kunne vært belyst mer ut fra at det i mandatet heter : *å redegjøre for gjeldende ordninger, tiltak og regelverk knyttet til de samiske språkene, og vurdere hvordan disse kan tilpasses dagens organisering av offentlig sektor og sikre funksjonelle og likeverdige offentlige tjenester på samisk.*

Samisk kirkeråd vil stille et relevant spørsmål i den sammenheng: Hvordan vil statens myndigheter sikre en bedre rekruttering av samisktalende fagpersoner til offentlige stillinger i fremtiden?

Samisk kirkeråd peker i den sammenheng på at dette er den største utfordringen i forhold til de samiske språkernes utvikling, som også Den norske kirke berøres av. Menighetene er helt avhengig av at det utdannes samiskspråklige medarbeidere som kan ansettes i fagstillinger i Den norske kirke. I dag er det ikke samisk innhold i pensum i grunntidningene som utdanner fagfolk til kirkelige stillinger. I denne sammenhengen vil Samisk kirkeråd peke på at også menighetene i Den norske kirke er å betrakte som offentlige institusjoner med ansvar for å betjene barn, unge og voksne på de samiske språkene, og på den måten også bidra til at samiskspråklige barn forblir samisktalende. Dette er også et viktig anliggende, i tillegg til at flere barn erobrer samisk språk, også gjennom samiskspråklige barnehager og skoler.

Samisk kirkeråd vil med dette synliggjøre det ansvar og oppgaver som Samisk kirkeråd har for å bevare, styrke og videreutvikle de samiske språkene. Kirkemøtet har, som er det øverste organ i Den norske kirke, vedtatt «Strategiplan for samisk kirkeliv» i 2011. Dette planverket har nedfelt mål som

gjelder alle nivåer i kirken, og «Plan for samisk trosopplæring» er en del av dette planverket. Samisk kirkeråd arbeider med produksjon av samiskspråklige læremidler, både i skrift og tale, i trykt og digital form. Samisk kirkeråd har gjennom samisk trosopplæring og samisk ungdomsarbeid, også som mål å sikre økt rekruttering av samiske ungdommer til yrker som kan sikre at samisk kirkeliv har samiskspråklige ansatte i fremtiden.

Det er nedfelt i menneskerettighetene at alle mennesker har en individuell rett til å utøve sin tro sammen med medlemmer av sin egen gruppe. Offentlige helseinstitusjoner i Norge er for eksempel, forpliktet til å påse at brukere / beboere har mulighet til å utøve sin tro, og dersom dette er samer, så har de rett til å kunne delta i samisk kirkeliv. Da skal det legges til rette for det. Dette er nedfelt i rundskriv fra Helsedirektoratet (rundskriv «I – 6/2009 – Rett til egen tros- og livssynsutøvelse»), og dette omfatter også samiske pasienters rett til samiskspråklige tjenester på dette området.

Utvalget spør i dette kapitlet om rett til å bruke samisk skal knyttes til individ, eller sikres gjennom en plikt?

Samisk kirkeråds vurdering er at det er best at dette knyttes til individet. Dette bidrar til å sikre at de har individuelle rettigheter som kan påklages, med hjemmel i forvaltningslovens bestemmelser og da foreligger det rammer for en klagebehandling.

Internasjonale menneskerettigheter slik de er nedfelt i FNs konvensjoner, er både individuelle og kollektive rettigheter. Det finnes derfor individuelle rettigheter, og rettigheter som omfatter grupper, som barn, kvinner og folk. Urfolk er i den sammenheng likestilt med de folk som er statsbærende. Urfolksrett er grupperettigheter for samene som et folk. En same er omfattet både av de generelle individuelle mennesker, og av rettigheter som gjelder for alle samer. Som same har du for eksempel individuell rett til opplæring i og på samisk, i hele grunnopplæringa, selv om det kun er i grunnskolen det er opplæringsplikt. Om et samisk barn blir innlagt på sykehus eller andre offentlige institusjoner, er opplæringsplikten fortsatt gjeldende. Da har skoleier plikt til å gi opplæring på sykehuset. Samiske barn har da en likeverdig rett til å få utøve sin opplæringsplikt i form av samiskopplæring. De har opplæringsplikt, og rett til å få opplæring på samisk. Om skoleeier ikke sørger for et slikt tilbud har barnets foresatte klagerett. Dette eksemplet viser at det er nødvendig med en individuell klagerett, dersom plikten ikke oppfylles. Alle barn har rett til opplæring mens de ligger på sykehus, eller er innskrevet på en institusjon, og de kan klage om de ikke får dette. Samisk barn kan i tillegg klage om de ikke får opplæring på eller i samisk i slike situasjoner.

Dette nevnes her som et eksempel på hvorfor det ikke er tilstrekkelig at offentlige instanser har en plikt. En individuell rettighet kan i form av formelle vedtak, sikres gjennom klagebehandling i henhold til forvaltningsloven, dersom den offentlige instansen / institusjonen ikke oppfyller sin forpliktelser. En plikt alene, vil ikke på samme måten, være tilstrekkelig for å sikre urfolksrettigheter for samene i Norge. Dette er synliggjort i evalueringen av Kunnskapsløftet samisk (K06S), som det også vises til i utredningen.

3.

Avsluttende bemerkninger: Det er positivt at utvalget mener det er behov for mer informasjon om de tilbud som allerede eksisterer. Samisk kirkeråd mener at offentlig informasjon må omfatte alle samiskspråklige tilbud som er opprettet med offentlige midler. Denne informasjonsplikten må også kunne omfatte menighetenenes samiskspråklige trosopplæring og all annen kirkelig betjening på samisk. Den norske kirke har på selvstendig grunnlag forpliktet seg til å yte tjenester på samisk, også etter at kirken ble et selvstendig rettssubjekt med forankring i Grunnloven. (Viser til vedlegg 2 i utredningen; brev til Samisk språkutvalg fra Samisk kirkeråd v/ Tore Johnsen). All den tid dette er

tilbud som er etablert med offentlige midler, bør det være rom for at tilbudene inngår sammen med den informasjon som gis om all annen offentlig virksomhet i et lokalsamfunn.

Utvalget foreslår at en skal bort fra prosjektbaserte og midlertidige ordninger, og satse mer på institusjonsforankring og varige og mer permanente ordninger: Samisk kirkeråd mener at dette er helt sentralt for måloppnåelse i alle sammenhenger og støtter dette forslaget.

Utvalget slår fast at det kreves en kraftinnsats fra offentlige og private aktører, organisasjoner og andre: Samisk kirkeråd vil her peke på at det som her omtales som "andre" også kan omfatte kirkens tjenesteyting, menighetens samiske trosopplæring, samisk diakoni og Samisk kirkeråds arbeid med å skape rom for bruk av samiskspråklig materiell og samiskspråklige tiltak i regi av menighetene. Det finner sted en betydelig flerfaglig og tverrfaglig virksomhet rettet mot samiskspråklige barn, unge og voksne, i regi av kirken. Dette er tiltak som i aller høyeste grad er med og bidrar til de krafttak som gjøres lokalt. Dette kunne i mye større grad vært synliggjort og betraktet som likeverdige bidrag til å styrke og bevare de samiske språkene i Norge.

Kap. 4 Samene i Norge. Fornorskning og identitetsbygging.

Samisk kirkeråds vurdering:

Kapittel 4 inneholder en ekstern utredning med en historisk fremstilling av fornorskingsprosessens betydning for de samiske språkenes stilling i dag. Det fremheves i dette kapitlet at fornorskningens konsekvens for de språklige aspektene er hovedsaken. Samisk kirkeråd retter oppmerksomheten mot det faktum at kirken og staten sto sammen i bestrebelsene for å utforme og iverksette fornorskningspolitikken. Av den grunn bærer de også et felles ansvar for konsekvensene.

I kortversjonen av Hjertespråket, på side 4, under overskriften "Innledende betraktninger", heter det: "Utvalget bemerker at det likevel i liten grad ser ut til å foreligge dokumentasjon på hvordan fornorskningen foregikk lokalt og hvordan fornorskningen har påvirket enkeltindivider." (NOU 20016:18, 1. Sammendrag kap 1.1 Samlet oversikt over utvalgets forslag).

Samisk kirkeråd har følgende kommentar til dette utsagnet i utredningen:

Gjennom hele fornorskingsperioden var det ingen konstitusjonelt skille mellom kirke og stat og forordning har eksistert helt frem til den 01.01.2017, da det formelle skillet mellom kirke og stat ble iverksatt. Den norske kirke har fremdeles en konstitusjonell forankring i Grunnloven som gir kirken en posisjon som offentlig organ i Norge. Forskjellen ligger i at den norske stat før dette, i alle år, var en evangelisk luthersk stat. Staten legitimerte sin makt også gjennom teologiske ideer. Etter Luthers tenkning bar kongen et guddommelig mandat, i både det verdslige og det åndelige regimentet. I dette maktregimet influerte kirkens teologi ikke bare lovverket, men også hele statsordningen. Prester var embedsmenn. Kirke og skole hadde felles mandat. Luthers forklaring til det 4. bud, om å ikke sette seg opp mot de som Gud har satt til å råde, omfattet også statens myndigheter. Dette var en del av staten og kirkens bekjennelsesgrunnlag. Dette må sies å ha vært et potent middel for å legitimere og konstituere kolonialistisk makt, og å planlegge og gjennomføre fornorskningspolitikken som fulgte etter kolonialiseringen av samiske områder i Norge.

- Det er disse fakta som danner grunnlaget for Samisk kirkeråds arbeid for at det må igangsettes et statlig og kirkelig forsoningsarbeid i regi av det offentlige. (Denne saken er pt. under behandling i Den norske kirkes).

2. Fra folkerett til praksis

Kap. 5; Samiske språklige rettigheter i henhold til folkeretten.

I dette kapittelet legges det et grunnlag for hvorfor og hvordan utvalget forankrer sine forslag i folkerettens bestemmelser. Det handler om samenes individuelle og kollektive språklige rettigheter og om samenes rett til å forvalte og bestemme over "det samiske språket". Den siste delen omhandler selvbestemmelsesretten og retten til konsultasjoner. I tillegg nevnes retten til å lære språket.

Samisk kirkeråds vurdering:

- Barnekonvensjonens bestemmelser har to paragrafer som omhandler barn av urfolk, og i Norge er dette samiske barn. Samisk kirkeråd stiller spørsmål ved at disse bestemmelsene ikke er tatt med i utredningen, all den tid Barnekonvensjonen har en semikonstitusjonell status i Norge.
- Utvalget bruker formuleringen "barns rett til å lære samisk". Samisk kirkeråd stiller spørsmål ved hvilke grupper samiske barn dette gjelder. Gjelder dette de av de samiske barna som ikke har hatt mulighet til å tilegne seg samisk i sitt lokalmiljø, og som velger opplæring i samisk i skolen? Gjelder dette samisk språkopplæring i grunnskolen? Her synes det som om utvalget har vært upresis i sin beskrivelse av mangfoldet i tospråklighetssituasjoner som samiske barn lever i. Det finnes både samiskdominert tospråklige samiske barn og samiske barn som er norskdominert tospråklig samisk norsk. Alle er omfattet av retten til å få et tilbud om samisk språkopplæring i skolen, med den forskjellen at noen vil få et tilbud om all opplæring i og på samisk, og andre kun språkopplæring i samisk. I henhold til opplæringsloven har ikke alle samiske barn mulighet til å velge opplæring både i og på samisk. Noen samiske barn har kun mulighet til opplæring i samisk. Dette er ikke tilstrekkelig belyst i utredningen. Det synes som om utvalgets forslag i størst grad peker mot den gruppen av samiske barn som er norskdominert tospråklig og som velger samisk i skolen, og som da får samisk som andrespråk etter en såkalt "svak modell". Det vises til evalueringen av LK06S, som viser at de ikke gjennom denne opplæringen har tilegnet seg samisk som talespråk.
- Samisk kirkeråd vil med dette peke på at samiske barns rettigheter omfatter både samisk språkopplæring (i og på samisk) og opplæring på samisk i fag med et samisk innhold. Språk er som kjent et kommunikasjonsmiddel som består av symboler, som knyttes til lyder eller tegn. Symolene kan være bokstaver, stavelser og ord som har et referanseinnhold. Referanseinnholdet tilsvarer det en kan benevne som kunnskap. Ord settes sammen til setninger som fremstiller et innhold. Alt kunnskapsinnhold må sies å være kulturelt forankret. Ulike språk har ulik grammatikk og ulikt kulturelt innhold, ut fra hvilke referanserammer det vises til. Et eksempel er ord for sne som refererer til de områder der samene bor, hvor det er vinter. Det samme vil gjelde for religiøsitet og samisk religion og samisk kristendom kan ha felles referanserammer. De samiske språkene har som alle andre

språk i verden mange ulike funksjoner og refererer til ulike fenomener og tema. Hvert av språkene er utviklet i gitte sammenhenger og har et gitt kulturelt innhold. Når barn tilegner seg et språk, innebærer det mer enn å lære ord, grammatikk og lyder. Språkene er bærere av et faglig innhold som tilsvarer det som ordene omhandler. Språk er mer enn ord og lyder. Det har et fullstendig og uttømmende kunnskapsinnhold som er bærer av både det som har vært, det som er og det som kommer. Dette er nedfelt i Opplæringslovens bestemmelser. Av den grunn pekes det på at det ligger en begrensning i omtalen av opplæring i og på samisk språk, som det å "lære samisk". Målet med folkerettens bestemmelser er å sikre at det er likeverdighet mellom de to folk, hvis områder staten Norge har etablert sitt territorium på. Samiske barn har på samme vis som de barn som har norsk som det språket de får opplæring på i skolen, den samme rett til å lære å lese og ha opplæring i alle fagene i skolen på sitt eget språk.

- Barnekonvensjonen har også bestemmelser som sikrer at alle barn i Norge skal ha et samisk innhold i opplæring. Dette er i dag nedfelt både i Opplæringsloven og i Den norske kirkes trosopplæringsplan GUD GIR – VI DELER. Dette er en svært sentral bestemmelse som har som mål å sikre at det dannes et holdningsmessig og kunnskapsmessig bakteppe for det tilbudet som samiske barn har i skolen og i trosopplæringa. Folkeretten forplikter statens myndigheter langt ut over det at "samiske barn skal lære samisk". Samiske barn tilegner seg samisk språk, på lik linje med at andre barn tilegner seg de språk som snakkes der de bor og lever. Forskjellen mellom urfolk og statsbærende folk, kan sies å bestå i at samiske barn uavhengig av om de tilegner seg samisk, også tilegner seg norsk. Dersom de ikke får opplæringen i skolen, i og på samisk, står de i fare for å bli norskdominert tospråklige. De kan også bli monospråklig i det norske språket. Dette kan sies å være assimilering, og det viser at dette fortsatt problem for samene i dag. Kirkemøtet i Den norske kirke har vedtatt at i alle menigheter der det bor samer, skal det være samisk trosopplæring.

Kap 6.5 Utvalgets vurdering

I dette kapitlet synliggjøres det at det er mangel på likeverdighet mellom de tre offisielle samiske språkene nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk språk. Samene i disse språkgruppene blir ikke omfattet av den samme tilgang til infrastruktur, forskning, terminologiutvikling, ordbøker, grammatikk, lærebøker og muligheten til å ta høyere utdanning på sitt eget språk. Nordsamisk språk står i en særstilling. Utvalget peker på det ansvar som offentlige myndigheter har, og særlig Sametingets ansvar for å fremme en mer likeverdig situasjon mellom de tre offisielle samiske språkene.

Samisk språkutvalg konkluderer i denne utredningen med at det er nødvendig med en økt styrking av de mindre samiske språkene; pitesamisk og skoltksamisk. Dette forutsetter økt bevissthet og planlegging innenfor alle de institusjoner og instanser i Norge i dag, som har ansvar for og arbeider med å fremme samiske språk og samisk kultur.

Samisk kirkeråd har følgende merknad til utredningens innhold:

Utvalget peker på det faktum at valg av ord og termer som er enspråklige; som språk, og samisk språk, osv, ikke er akseptabelt. Samisk kirkeråd mener dette er svært positivt og en viktig og betydningsfull vurdering som må følges opp med tiltak som gjør at en får en faglig innretning av lovforslagene som er i tråd med dette.

Utredningen sier i liten grad no om den betydning ledelse har innenfor offentlige institusjoner. Samisk kirkeråd vil peke på viktigheten av en leders ansvar for å sikre at ikke det er monospråklige og majoritetstospråklige normer som er rådende innenfor virksomheten. Det at virksomhetens faglige utvikling bygger på forskningsbaserte kunnskaper om samene og samisk språk, minoritetstospråklighet, samfunnrettet pedagogikk og flerspråklighetspedagogikk, systemrettet endringsarbeid og systemrettede tiltak, kan føre til bedre måloppnåelse. Ledere har mulighet itl å sikre at de ansatte har tilgang til forskningsbasert kunnskap, og at de vet hva som skal til for å nå målene. Dette gjelder ikke minst det å ivareta de samiske språkenes likeverdighet i dagens samfunn.

Det er et faktum at mange urfolks språk over hele verden har vært utsatt for trussel om utslettelse. Den språklige rasisme har vært svært dominerende i hele den vestlige verden, og følgene er at urfolks språk er blitt redusert og utslettet som en direkte følge av den politikk som er blitt ført. I Norge har kirke og stat gått sammen om å bygge inn monospråklige normer, og innført monospråklige systemer og tiltak all offentlig virksomhet. Dette er en direkte følge av den Europeiske statsbyggingen som hadde en ideologi og en struktur som var basert på prinsippene om at det skulle være en stat, et språk, et territorium, et folk med en ensartet kultur og med en religion. Spørsmålet er om og i hvilken grad disse prinsippene fortsatt preger tenkning og mentalitet. I hvilken grad er disse forestillinger rådende innenfor offentlig virksomhet og offentlig sektor i Norge i dag? Dette er i liten grad belyst i utredningen.

Samisk kirkeråd mener at Samisk språkutvalg i mye større grad i kunne ha stilt spørsmål ved de rådende holdninger og mentale kart i dagens samfunn, fordi det gjennom evaluering er påvist at det eksisterer motstand mot endring på mange områder. Spørsmålet som Samisk kirkeråd stiller, er i hvilken grad er fortidens ideologier og forestillinger fortsatt rådende. Hva det er som skaper den motstand mot de positive endringer som en vet ville kunne ført til fremgang for de samiske språkene? Dette kan med fordel undersøkes i mye større grad enn det som har vært mulig innenfor rammene av denne utredningen. De mononormative strukturer som preget statsbyggingen i Europa, kan indirekte har lagt føringer som har preget utviklingen for hele det samiske samfunn helt frem til i dag. Spørsmålet er hvordan dette gir seg utslag i dagens samfunn, og om det pågår prosesser i dag som er en direkte følge av tidligere tiders politiske føringer. Samisk kirkeråd vil her peke på at det i liten grad er tatt et offentlig oppgjør med de normene og den ideologi som lå til grunn for fornorskningspolitikken. Det kan for eksempel sies at dette ble svært synlig under hele Den norske stats, og Den norske kirkes feiring av Grunnlovsjubileet. Den måten statens målsettinger knyttet til samene og andre minoriteter ble omtalt på i den forbindelse, kan sies å være kritikkverdig. Det kan i beste fall sies å være underkommunisert. Dette hadde vært en mulighet og en anledning for staten og Den norske kirke, til å opptre forsonende overfor samene og de nasjonale minoritetene ved å skape mer likeverdighet gjennom synliggjøring og omtale.

Samisk kirkeråd vil avslutningvis her, peke på at Samisk språkutvalg i denne utredningen har valgt i liten grad å belyse forhold som har med mononormativitet og mangfoldsnormativitet å gjøre, når de omtaler samiskspråklige forhold. Det eksisterer både enspråklige/monospråklige og mangfoldsnormative/ flerspråklige definisjoner, for eksempel innenfor faget lingvistikk. Dette kan sies å være helt avgjørende for forståelsen av praksis innenfor språkrevitaliseringsprosesser i en urfolkssammenheng. Det kan være helt avgjørende for utfallet og resultatet, hvilket kunnskapsgrunnlag og hvilke definisjoner som brukes. Urfolkssamfunnene har alltid vært preget av språklig og kulturelt mangfold og levd med flerspråklighet i sine samfunn. Mononormativiteten som i dag er rådende må sies å komme fra de Europeiske statenes ideologier og kunnskapsnormer. Det var disse som blant annet preget grunnlaget for, og innretningen av fornorskningspolitikken. Dette er ikke belyst tilstrekkelig i denne utredningen. Samisk kirkeråd vil peke på at dersom det ikke tas avstand fra de

monospråklige normene, vil det i liten grad være mulig å revitalisere og utvikle mange samiske språk samtidig. Da vil dette kunne bli definert som noe komplisert og omtalt som utfordrende, vanskelig og uoverskkelig.

Kap. 7 Ansvarsfordeling og organisering av samiske språk.

Utvalget har her kommet med forslag til myndighets- og rollefordeling mellom Sametinget, staten, kommuner og andre offentlige instanser.

I kap 7.7 *Utvalgets vurderinger*, pekes det på at det må gjøres en klargjøring av Sametingets rolle og myndighet, og særlig for språktiltak som departementene har ansvar for innenfor sine sektorområder. Dette gjelder for eksempel "Handlingsplanen for samiske språk". Det pekes på det forhold at denne planen i større grad må være forankret i Sametinget, fordi den i dag er departementets plan. Utvalget peker på at det må gå tydelig frem hvem som har ansvaret for å gjennomføre tiltakene i planen. Dette gjelder ikke minst innenfor opplæringssektoren (skole og barnehager). Det pekes på at Sametingets rolle må endres, fra i dag å være et organ som bare har overtatt statens tilskuddforvaltning til i mye større grad være det organ som utformer politikken og foretar budsjettmessige prioriteringer i den forbindelse. Dette innebærer et større skille mellom Sametinget som forvaltningsorgan og Sametinget som politisk organ. Det som særlig nevnes er Sametingets innflytelse i utforming av innholdet i læreplaner i opplæringssektoren.

Samisk kirkeråds vurdering:

Denne fremstilling og forslagene som følger, støttes.

Forslagene i kap. 7.8 støttes i sin helhet.

Kap 8 Språkområdeordningen.

Utvalget gjør vurderinger som synliggjør at det er behov for økt fleksibilitet og mer differensierte regler. Dette synes å være dominerende og gir retning for hele utredningen og forslagene som foreligger. En sentral vurdering er behovet for å endre dagens struktur med språforvaltningskommuner. Den andre sentrale vurderingen er det å åpne for muligheten for å frivillig kunne registrere samisk språk i folkeregisteret.

Utvalget foreslår også at både pitesamisk og østsamisk / skoltesamisk språk skal få en mer likeverdig behandling.

Samisk kirkeråd vurdering:

Samisk kirkeråd støtter i all hovedsak disse målene. I tillegg foreslår Samisk kirkeråd at Kirkenes Fauske begge blir innlemmet i det som benevnes som: "Storbykommuner med særlig ansvar for samiske språk". Da vil skoltesamisk og nordsamisk kunne bli styrket i Kirkenes og Sør-Varanger kommune, og pitesamisk og lulesamisk i Fauske. En vil kunne lage en flerspråklig innretning på språkarbeidet i disse byene, og unngå en monospråklig / enspråklig tilnærming.

Forslaget om at Sametinget og staten sammen skal vurdere hvilke områder som skal innlemmes i den nye ordningen støttes. Samisk kirkeråd mener at det bør tas forbehold om at de samiske institusjoner i mye større grad må ha mulighet til å bli hørt / bli bedt om å komme med innspill i beslutningsprosessene. Dette vil kunne bli ivaretatt gjennom det foreliggende forslaget om en

faggruppe, forutsatt at den er sammensatt på en måte som gir måloppnåelse sett ut fra prinsippene om samisk selvbestemmelse.

Kap 8.5 Statistisk kunnskapsgrunnlag.

Dette kapitlet inneholder forslag om at samisk språkbruk skal kunne registreres på personnivå i folkeregistret gjennom en ordning med frivillig registrering hjemlet i folkeregisterloven. Det vises til § 12 i Sameloven, der Sametinget skal avgi rapport om språksituasjonen og behovet for statistisk data for den samiske språkbruken, og dens utvikling.

Samisk kirkeråds vurdering:

Forslagene i kap 8.5 og 8.6 støttes. Til opplysning arbeidet det også med vurdering av om samisk språk også kan registreres i Den norske kirkes medlemsregister. Disse to forslagene har mye til felles, og prosessene vil kunne befrukte hverandre og synliggjøre et felles anliggende.

Kap 9. Samiskspråklig barnehagetilbud

Samisk kirkeråds vurdering: Kapitlet gir beskrivelser av dagens situasjon. Dette kapitlet har særlig relevans for de innledende merknader som Samisk kirkeråd har i denne høringsuttalelsen. Det gjelder vurderingene der det fremgår at samiske barn som har flere arenaer der de kan bruke samisk språk, i større grad enn andre tilegner seg språket. Da vil de kunne bruke sitt eller sine samiske språk både i uformelle sammenhenger, som i spontan tale på en uformell måte i lek og fritid og på offentlige arenaer som i barnehagen. Da vil ikke de samiske språkene bli redusert til opplæringspråk innenfor formelle institusjoner. Da unngår de å tape den posisjon som de har hatt gjennom uminnelige tider, som dagligspråk i hjemmene og ellers i det sivile samfunn. Dette er i svært liten grad reflektert over og belyst i utredningen. Samarbeid mellom hjem og barnehage, og hjem og skole er i liten grad nevnt som betydningsfulle faktorer. Dette kan sies å være en faglig slagside eller en mangel ved utredningen. Samisk trosopplæring for alle dømte barn i menighetene, som er formelt forankret i Grunnlovens bestemmelser om at Den norske kirke er en folkekirke, er heller ikke nevnt. Dette bør rettes opp i lovforslagene. Det må foreslås en styrking av Opplæringslovens bestemmelser om samarbeid mellom alle de samiskspråklige opplæringsarenaer som barn inngår i gjennom livet. Dette fordi det er gjensidighet mellom dem og de påvirker barns språkutvikling på en helt unik måte.

I kap 9.2 Gjeldende rett, peker utvalget på at Lov om barnehager inneholder bestemmelser i §2 tredje ledd, som pålegger barnehagen å ta et særlig hensyn til barnas alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, kulturelle og etniske bakgrunn, herunder særlig samiske barns språk og kultur. Det hensynet som her omtales gjelder barnehagens innhold og oppgaver. Det er der nedfelt at barnehagen er en pedagogisk virksomhet og at barnehagen skal gi barn mulighet for lek og livsutfoldelse, meningfylte oppgaver og aktiviteter.

Samisk kirkeråds vurdering:

Samiske barn i barnehagene i Norge har rett til et pedagogisk tilbud som tar hensyn til deres kulturelle og etniske bakgrunn. Dette er noe annet enn den fremstilling av samiske barns rettigheter, som bygger på en ofte omtalt misoppfatning om at samiske barn *skal lære samisk språk i barnehagen*. Dette er lite omtalt, reflektert over og vektlagt i utvalgets vurderinger i dette kapitlet.

Et annet forhold som omtaler i § 2 i Lov om barnehager, er at barnehagene skal ta særlig hensyn til barnets funksjonsnivå, og det må i den sammenheng pekes på at dette også gjelder for samiske barn. Samiske barn har som alle andre barn, også rettigheter knyttet til spesialpedagogisk hjelp. Dette er lite omtalt i utredningen.

Det synes ikke som om utvalget har funnet frem til kunnskaper om og i hvilken grad samiske barn har tilgang til samiske barnehagetilbud i kommunene. Det vises ikke til Sametingets evaluering av samiske barnehager, og rapporten som Nordlandsforskning har gitt ut i den forbindelse.

Det samme gjelder rapportene fra evalueringen av Sametingets spesialpedagogiske kompetansehevingsprosjekt 2004 – 2006. Disse rapportene inneholder funn som viser at samiske barn med ulike former for språkvansker, lærevansker, kommunikasjonsvansker eller andre former for funksjonssvikt i svært liten grad søkes inn i samiske barnehager, eller til samisk språkopplæring i skolen. Slike fenomener og forhold er ikke drøftet i utredningen. Det pekes i Sametingets evalueringsrapport på at de forhold som forårsaker dette, er knyttet til hvordan hjelpeapparatet i kommunene forstår samiske barns språklige forutsetninger, når de har lærevansker eller funksjonssvikt. I tolkningen av funnene pekes det på at både de spesialpedagogiske og de helsefaglige støttesystemene, ofte har mononormative faglige tilnærminger, som bygger på en oppfatning av at barn med funksjonshemminger eller læreproblemer, ikke bør velge samisk, da det blir en tilleggsbelastning. (Sametinget 2006). Disse funn antyder at det finner sted en form for utstøting eller ekskludering av grupper av samiske barn fra språkopplæringa. Dette kan undersøkes på en mer systematisk måte. I denne sammenheng etterlyses også referanser til, og innhold og resultater fra rapport fra Sametingets evaluering av samiske barnehager som ble gjennomført av Nordlandsforskning. Denne rapporten gir et godt kunnskapsgrunnlag for vurdering av tiltak for å styrke samiske språk i barnehagen, ut fra at språk er helt sentralt i barnehagens hovedmål, på langt flere områder enn det som skisseres i denne utredning.

Kap. 9.2. Utvalgets forslag og tiltak.

Samisk kirkeråds vurdering:

SKR slutter seg i all hovedsak til forslagene, men foreslår et tillegg til strekpunkt 3; som sikrer at de nevnte språkressurssentrene må hjemles i § 2 i barnehageloven, og ha et pedagogisk mandat og grunnlag i tråd med det som er gjeldende for barnehagene i dag.

Kapittel 10 Samisk skole og videregående skole.

I kap. 10.2.2.1 Forholdet mellom Samelovens § 3-8 og Opplæringsloven.

Grunnoppplæringa (barne og ungdomsskolen) og videregående opplæring er hjemlet i Opplæringsloven, mens det kun er voksenoppplæringa som er hjemlet i Sameloven.

Samisk kirkeråds vurdering i forhold til kap 10.5 Utvalgets forslag til tiltak:

Samisk kirkeråd har ingen merknader til forslagene, med vil med dette peke på det bemerkelsesverdige at foreldre, foresattes, organisasjoners og alle andre uformelle opplæringsinstitusjoners rolle i det sivile samfunn, ikke er nevnt eller vurdert som en viktig faktor i barnas samiskspråklige utvikling.

Det finnes forskning som viser hvordan de uformelle sosialiseringsinstitusjonene gjennom århundrene, har sikret at det finnes levende samiske språk også i dag. Samenes kulturkunnskap er knyttet til ulike praktiske forhold og livsgrunnlaget i samfunnene, det være seg arbeidsfellesskapet, naboskapet, religiøse forsamlinger, slektsfellesskapet, osv, som representerer de uformelle samiskspråklige arenaer. (Hoëm, A. 1978 og 2010. *Sosialisering*). Det samme gjelder for nyere ikke-formelle sosialiseringsinstitusjoner som idrett og andre fritidstiltak, samt Den norske kirkes og menighetenes samiske trosopplæring.

Kapittel 17. Rekruttering av personer med kompetanse i samiske språk og samisk kultur.

Samisk kirkeråds vurdering:

Det er svært positivt at utvalget vurdert hvordan dagens institusjoner og infrastruktur kan utnyttes bedre for å sikre og utvikle sørsamiske, lulesamiske og nordsamiske språk. Dette gjelder ikke minst forslagene om å forbedre og øke tilgangen på samiskspråklige tolker.

Hva gjelder kap 17.6. *Utvalgets vurderinger*, vil Samisk kirkeråd særlig vektlegge den betydning som Samisk høgskole har og har hatt, og peke på følgende: Utvalgets vurdering innebærer støtte til tolkeutvalgets forslag om å bygge opp en tolkeutdanning i de tre offisielle samiske språkene ved Samisk høgskole.

Denne tolkeutdanningen er også svært viktig for samisk kirkeliv og muligheten for opprettholdelse av kompetanse og tradisjoner knyttet til "kirketolking". SKR gir sin tilslutning til forslagene i dette kapitlet. Dette er ordninger som Den norske kirke har behov for og som det er ønskelig å støtte. På side 211 foreslås det at Samisk høgskole skal få en sterkere rolle i forhold til kompetansegivende studietilbud med fokus på samisk språk og kultur i offentlig forvaltning. Et slikt tilbud ønsker også Den norske kirke å kunne benytte.

Kapittel 18. Utvikling og bruk av de samiske språkene.

Her vektlegges og vurderes situasjonen i det samiske samfunn, med hensyn til tilgang på tolker. (tolkeutvalget NOU 2014: 8. Tolking i offentlig sektor).

Samisk kirkeråd vil li den sammenheng bemerke at det ser ut til at det samiske samfunns behov for kirketolker ikke er nevnt i utredningen. Dette er lovbestemt etter Samelovens bestemmelser. Den norske kirke har fattet egne beslutninger om videreføring av denne rettigheten, i henhold til de bestemmelser som var gjeldende frem til 01.01.2017. Dette må derfor tas med når en ser på behovene som eksisterer i samfunnet for tolkning på generelt grunnlag.

Kapittel 19. Språkutvikling – et grenseoverskridende arbeid

Utvalget peker i kap 19.6. *Utvalgets vurderinger*, på forhold som har med normering av samiske språk å gjøre og samarbeid på tvers av landegrensene, som skal styrke utviklingen av de samiske språkene. Dette er et anliggende som Samisk kirkeråd er svært opptatt av

I den forbindelse må det her pekes på den funksjonen som bibeloversettelsene har hatt, og har for samiske språks utvikling og terminologisk standardisering. Samisk kirkeråd vil med dette peke på det allerde pågående arbeidet med samisk bibeloversettelse, fordi dette er et arbeid som kommer direkte inn under det som utvalget her omtaler som: ” - å utvikle og styrke et fellessamisk språkarbeid som et grenseoverskridende samarbeid med en felles samordnet utvikling.

Utvalget foreslår at arbeidet med terminologiutvikling og normering skal være tydelig adskilt fra politisk styring. Dette støttes.

Det sies også at det er et stort behov for terminologiutvikling på de samiske språkene på flere samfunnsområder. Samisk kirkeråd vil i den sammenheng vise til, og opplyse om det pågående oversettelsesarbeidet i regi av ”Det norske bibelselskap”, med både nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk oversettelsesarbeid.